

MAKEDONSKI ETNOGRAFSKI FILM

10. oktober 2007

V okviru Etnoloških večerov je Delovna skupina za etnografski film pri SED dne 10. oktobra 2007 pripravila celodnevno projekcijo makedonskih etnografskih filmov. Prireditve spada v redni program SED, v spoznavanje tujih producentov in avtorjev etnografskih filmov kot dopolnilo vsakoletnemu mednarodnemu srečanju Dnevi etnografskega filma. Z omenjenimi prireditvami želi Slovensko etnološko društvo postati osrednje mesto srečavanja in izmenjavanja izkušenj na področju vizualne etnografije v Sloveniji in v širšem prostoru. Ob tej priložnosti je SED izdalo zgibanko s programom, z urnikom in opisom predvajanih filmov ter s podatki o selektorjih.

Filme sta izbrala muzejska svetnika Makedonskega muzeja mag. Elizabeta Koneska in mag. Vladimir Bocev. Elizabeta Koneska je specialistka za tradicionalne obrti in turške etnične in verske skupnosti v Makedoniji. O obeh temah je posnela že več etnografskih filmov. Vladimir Bocev se ukvarja z rituali, maskami in s preoblikovanjem ritualnih praznovanj v zapuščenih vaseh, o čemer izdeluje tudi vizualno dokumentacijo.

Oba avtorja sta za svoje filme na festivalih etnografskega filma prejela več priznanj in nagrad.

Za uvod sta makedonska gosta predstavila razvoj dokumentarnega in etnografskega filma v Makedoniji. O tem je Elizabeta Koneska pisala že v *Glasniku SED* (43/1,2, 2003).

Zdaj smo nekatere od omenjenih filmov tudi videli. Najprej prve filmske posnetke bratov Manaki na Balkanu iz leta 1905 in dva klasična dokumentarna filma z etnografsko tematiko, Aca Petrovskega Azot (1954) in Velikonočne šege v Poreču (1954). Pri obeh filmih je kot strokovna sodelavka pomagala Vera Kličkova, legendarna osebnost makedonskega etnografskega filma. Tako posnetki bratov Manaki kot omenjena dokumentarna filma spominjata na razvoj etnografskega filma v Sloveniji. Tudi pri nas je Grossmann posnel prve filmske metre leta 1905 in tudi dokumentarni filmi na etnografske teme so se v času Nika Kureta snemali na podoben način kot v Makedoniji.

Večino sodobnih filmov sta posnela omenjena kustosa. Njuni filmi prikazujejo tradicionalno kulturo Makedoncev in turške manjšine v Makedoniji ter kulturne transformacije podeželja, kot se odražajo v pustnih šegah in ljudskem verovanju.

Poznavalci in laiki so v prikazanih filmih lahko spremljali razvoj metodologije etnografskega filma in primerjali tovrstni razvoj v Makedoniji s položajem v Sloveniji. Ugotovili so lahko veliko vzporednic in še več različnosti v postopkih in ciljnih vizualne etnografije v posamezni deželi.

Sodobni makedonski etnografski film, ki sta ga predstavila kolega iz Makedonije, nastaja na dva načina. Prvi je sodelovanje raziskovalca s profesionalno filmsko ekipo. Tak način prakticira

Elizabeta Koneska. Zato so včasih njeni filmi podobni televizijskim dokumentarcem, čeprav zaradi dobre terenske raziskave vsebujejo etnološko razumevanje kulture. Vladimir Bocev raziskuje in snema sam. Njegovi filmi so prava vizualna etnografija, ki odraža avtentičen raziskovalčev pogled brez pretirane (beri: nepotrebne) uglašenosti javnega vizualnega medija.

Projekcij se je udeležilo okoli 60 gledalcev, ki so imeli priložnost po vsakem filmu diskutirati z avtorjema. Med gledalci je bilo veliko Makedoncev, živečih v Ljubljani. Prireditve se je udeležil tudi ambasor Republike Makedonije Samuil Filipovski.

O prireditvi so poročali: *Delo* (10. 10. 2007), *Večerni dnevnik TVS1* (10. 10. 2007) in skopski *Utrinski Vesnik* (2. 10. 2007).

Predstavljeni so bili naslednji filmi:

Vilinska voda / Samovilska Voda

Produkcija Makedonski muzej, 2001, režiser Vladimir Bocev. SVHS, Beta SP, 13 min.

Voda ima pomembno vlogo v kultih in verovanjih makedonskih ljudi, ki verujejo, da je izvir življenja; življenje se v vodi začne in konča. Film prikazuje še živa verovanja, ki jih v okolici studenca Vilinska voda v kumanovski vasi Zubovica na izviren način pripovedujejo kmetje.

Omenjeni studenec močno vpliva na življenje kmečkega prebivalstva v Zubovcih, pa tudi na drugih območjih. Ljudje, ki prihajajo tja, verujejo, da jih umivanje z vodo zdravi ali brani pred uroki, ki vplivajo na njihovo zdravje. V očeh ljudi je izvir svet in zdravilen ter spoštujejo vse z njim povezane tabuje. Okolica izvira in predmeti, ki jih tam puščajo obiskovalci, občutek za

Elizabeta Koneska in Vladimir Bocev.

Foto: Naško Križnar, oktober 2007

svetost in spoštljivost še krepijo.

Pastirski kamen / Govedar Kamen

Produkcija Makedonski muzej, 2002, režiser Vladimir Bocev. SVHS, 13 min.

Govedar Kamen je kultno mesto, kjer se vsako leto na jurjevo (Gjurgjovden), 5. in 6. maja, zbirajo žene, ki ne morejo zanositi. Splošno je razširjeno verovanje, da moč kamna krepi rodnost in zagotavlja rojstvo otrok. Žene različnih verstev in narodnosti prihajajo, da bi poskusile srečo, verujoč v moč kamna. Današnja dogajanja na tem starem kulturnem mestu odsevajo kulturne aktivnosti sodobnega človeka.

Film je zasedel tretjo mesto na Etno Eko Folk film festival v Slatioari Valcei, Romunija, 2005.

Prišli bomo spet drugo leto / V godina pak ke dojdeme

Produkcija Makedonski muzej, 2003, režiser Vladimir Bocev. SVHS, 17 min.

V vasi Papavica že več kot 20 let nihče ne živi, vendar se na dan sv. Konstantina in Helene v zapuščeni vasi zberejo ljudje, ki so tam nekoč bivali, in obeležijo nekdanje praznovanje. »Čeprav nimamo več vasi, praznujemo praznik, kot bi vas še živela,« pravi nekdanja prebivalka Papavice.

V Makedoniji so zaradi intenzivnih migracij v mesta številne vasi zapuščene. Nekdanji prebivalci še vedno mislijo na svoj rodni kraj, čeprav v njem ne živijo več. To potrjuje zbiranje za največji vaški praznik, ko se obvezno zberejo vsi nekdanji prebivalci. Iz tega sklepamo, da tudi razseljene vaške skupnosti še vedno skušajo preprečiti svoj dokončen propad, čeprav ponovno druženje traja samo dva dni na leto.

Djolomani / Djolomari

Produkcija Makedonski muzej, 1998, režiser Vladimir Bocev. SVHS, 9 min.

Noč med 13. in 14. januarjem, novo leto po julijanskem koledarju, praznujejo v vasi Begnište v okolici Tikveša. Glavni ritualni dogodek izvaja skupina mask Djolomani.

Grand Prix, Festival etnološkega filma v Beogradu, 1999.

Prilepski Človek – Medved / Prilepski mečkari

Produkcija Makro S film, 2006, režija Sonja Jovanovska Rizovska. DV, 28 min.

Prilepski človek – medved in sprevid mask odkrivata lokalno identiteto Prilepčanov. Film kaže prizadevanje ljudi, da bi se v času pustovanja (Pokladi) držali tradicije in pokazali, da je človek – medved simbol Prilepa. Film sledi življenju ljudi, odnosom med generacijami in spoloma, političnim oviram in prepovedim in veri v ohranjanje ritualne povorke kot edinega načina, da bi iz mesta pregnali zlo in živeli normalno življenje. Ljudje – medvedi in njihov sprevid so edini primer v Makedoniji, ko mlajša generacija ohranja tradicijo, jo sprejema in z velikim spoštovanjem in veseljem nadaljuje.

Nagrada za etnološki film na Festivalu etnološkega filma v Beogradu, 2006.

Adak / Zavet / Prisega

Produkcija Idea Plus, 2003, raziskava in režija Elizabeta Koneska. Beta SP, 43 min.

V jugovzhodnem delu Makedonije živi turška etnična skupnost Yürük, nekdanj nomadsko pleme, ki se je priselilo na Balkan iz Anatolije ob koncu 14. in sredi 16. stoletja. Yürüki so naselili

planinske dele območja Radovis-Štip in so še vedno izjemno zaprta etnična skupnost. Šega »adak« – prisega vsemogočnemu, je v bistvu poroka male deklice, običaj, ki ga prakticirajo v tej tradicionalni skupnosti.

Mir za vse / Mir na site

Produkcija Focus, 2007, Raziskava in režija Elizabeta Koneska. DV, 26 min.

V svetišču H'd'r baba, cerkvi sv. Nikolaja v Makedonskem Brodu, danes molijo ortodoksni kristjani in muslimani (Bektaši, Halveti, Suni). Vsi se strinjajo, da svetišče pripada vsem in si ga lahko enakopravno delijo.

Zvok kladiva / Zvukot na čekanut

Produkcija Makedonski muzej, 2000, raziskava in režija Elizabeta Koneska. SVHS, 18 min.

Film prikazuje celotno tehnologijo obdelave tradicionalne bakrene posode – gum. Izdeluje jo Pero Marin, zadnji kazandžija (kotlar) iz Ohrida in eden zadnjih mojstrov kotlarjev v Makedoniji.

Nagrada za najboljšo kamero na Festivalu etnološkega filma v Beogradu, 2000.

Vlak v Martolce / Vozot za Martolci

Produkcija Makedonski muzej, 2004, režiser Vladimir Bocev. 15 min.

Kot v številnih drugih makedonskih vaseh tudi v Martolcih, vasi v osrednjem delu Makedonije, živijo samo še stari ljudje. Mladi so vas zapustili zaradi ekonomskega neravnotežja med vasjo in mestom, vendar po odhodu niso prekinili vezi z rodnim krajem. Čeprav že desetletja živijo več sto kilometrov stran, se 13. in 14. januarja zberejo v vasi in izvedejo ritual z maskami Vasiličarji. Po julijanskem koledarju je 14. januar novoletni praznik, imenovan tudi Vasilica, ker časti krščansko sv. Vasilijo. Takrat se zdi, kot da se je čas v vasi ustavil, saj je vse tako kot takrat, ko so prebivalci zapustili vas. To je priložnost za obisk staršev, ki so ostali v vasi, za medsebojna srečanja, za doživljanje veselja in ohranjanje tradicije in s tem za ustvarjanje nove tradicije.

Film je prejel nagrado Premio Museo degli Usi e Costumi della Gente Trentina, Trento film festival, Italija, 2006.

Datum prejema članka v uredništvo: 4. 11. 2007.

